

6D020300 – «Тарих» мамандығы бойынша философия докторы
(PhD)

дәрежесін алу үшін дайындаған Акынова Айгерим
Пернебековнаның «Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі
Византия империясының ішкі және сыртқы саясаты (IV-VII ғғ.)» атты
тақырыпта дайындалған диссертациялық жұмысына ресми
рецензенттің

ПІКІРІ

1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі, оның жалпы ғылыми және мемлекеттік бағдарламалармен (практиканың және ғылым мен техника дамуының сұраныстарымен) байланысы.

Акынова Айгерим Пернебековнаның «Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының ішкі және сыртқы саясаты (IV-VII ғғ.)» тақырыбындағы зерттеу жұмысы қазіргі таңда ғылыми және практикалық маңызы айрықша. Диссертациялық зерттеуде тың ғылыми ізденістер жүзеге асырылады.

Халықтардың Ұлы қоныс аудару дәуірінде Византия империясының көрші мемлекеттермен орын алған саяси байланыстары мен сауда қатынастары өз алдына жеке тарихты құрап, оның даму жолын зерттеудің өзі бір саланы құрайды. Империяның сыртқы саяси тарихына талдау жасау зерттеу тақырыбындағы маңызды ғылыми мәселелердің бірі болып табылады. Шетелдік тарихнамада көптеп қолға алынған еңбектерде Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезіндегі Шығыс Рим империясының сыртқы саяси тарихы, оның Шығыс Еуропа халықтарымен сондай-ақ қоныс аудару кезінде Батысқа жылжыған жаңа тайпалармен қарым-қатынастары, Еуропадағы өзінің саяси бақталастарымен жүргізген байланыстары мен олармен ара-тұра орын алған соғыс тарихы толықтай ғылыми талдаудан өтті деп топшылау қиын. Мұның себептері, кейбір еуроцентристік ұстанымдағы батыс ғалымдары және таптық көзқарастағы кеңестік ғалымдар тарапынан көбінесе Шығыс Рим империясының өзімен іргелес жатқан мемлекеттермен, тайпалық одақтармен арадағы жүргізілген саяси процестерді көбінесе геосаяси тұрғыда орын алғаны көрсетілді. Соның негізінде Ұлы қоныс аудару дәуірінде тек Византияның ғана емес, сонымен бірге онымен көршілес варвар тайпаларының да саяси әрекеттеріне байланысты ғылыми тұжырымдар сан түрлі қырынан көрсетілді. Әр түрлі бағыттағы ғылыми тұжырымдар тақырыптың өзектілігін одан сайын арттыра түсті.

Басты ғылыми дискуссия сыртқы саясатқа байланысты қабылданған тұжырымдардың көбінесе соғыс жағдайына байланысты туындауы тақырыптың өзекті тұстарының бірін құрап, ол саяси байланыстардың да зерттелуінің қажет екенін көрсетті. Осы орайда, Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының сыртқы империялармен, корольдіктермен, тайпалық мемлекеттермен саяси байланыстарын соғыс факторларынан тыс жай ғана саяси байланыстардың негізінде зерттеу

тақырыптың ғылыми құндылығын арттыратыны және бірқатар ғылыми тақырыптардың шешімін табуға септігін тигізері анықталды. Халықтардың Ұлы қоныс аудару дәуірінде Византия империясының ішкі және сыртқы саяси тарихына қатысты туындаған осындай ғылыми мәселелер зерттеу тақырыбының ғылыми өзектілігін барынша күшейтті. Ол зерттеу жұмысына бірнеше ғылыми міндеттер қойды және сол міндеттер арқылы тақырып бойынша ғылыми зерттеулер жүргізіліп, мәселені шешуге талпыныс жасалды.

Диссертант деректерді өзара салыстыра отырып, зерттеу тақырыбына қатысты өзіндік пікірін айта алған.

Бүгінде егемен мемлекет ретінде еліміз адамзат тарихын әлемдегі жаһандану және интеграция үрдісіне ерекше көңіл аударып келеді. Бұл бағытта диссертация жұмысын дайындаудың аса өзектілігі айқындала түседі.

2. Диссертацияларға қойылатын талап деңгейіндегі ғылыми нәтижелері.

Диссертант А.П. Ақынова өзінің зерттеу жұмысында төмендегідей ғылыми нәтижелерге қол жеткізген.

Бірінші нәтиже. Халықтардың Ұлы қоныс аудару дәуірінде Шығыс Рим империясының сыртқы саясатындағы басты бағыттар Түркі қағанатына қарай бағытталды. Сыртқы саясаттың негізгі бағыттары саяси-дипломатиялық және сауда-экономикалық қатынастармен сипатталды.

Екінші нәтиже. Шығыс деректерін және Прокопийдің жазбаларын талдай отырып Византия империясы мен Иран арасындағы саяси байланыстардың сан түрлі бағыттары және соғыс факторларының жаңа қырлары ашылды. Сасанидтік Иранның Византия империясы үшін аймақтағы басты геосаяси бақталас болғаны анықталды.

Үшінші нәтиже. Византияның сыртқы саясаты мен оның оңтүстік Еуропадағы саясатына тікелей әсер еткен және оған үлкен кедергі ретінде аварлардың аймақта күшею факторлары жан-жақты қарастырылды.

Төртінші нәтиже. Орталық және Оңтүстік Еуропада славяндардың пайда болуы мен олардың Шығыс Рим империясының саяси өміріне араласуына қатысты зерттеулер талданды.

3. Докторанттың диссертацияда тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесі.

Бірінші нәтиже. Диссертант кеңестік және қазіргі заманғы зерттеушілердің жұмыстарын, оның ішінде ағылшын, испан, неміс тілінде шетелдерде жарияланған зерттеу еңбектерін тарихнама тұрғысынан талдап, Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының ішкі және сыртқы саясаты жөнінде шынайы тұжырымдар жасалған.

Екінші нәтиже. Византия империясы мен Авар қағанаты байланыстарының тарихына жаңаша ғылыми талдау жасалған.

Үшінші нәтиже. Византия империясының Түркі қағанаттарымен байланыстарын зерттелген.

Төртінші нәтиже. Шығыс Рим империясындағы славяндардың рөлін және империя мен славян тайпалары арасындағы саяси процестерді зерделенген.

Диссертациялық жұмыстың қорытынды тұжырымдарынан әр ел зерттеушілерінің өзіндік саяси ұстанымдарындағы айырмашылықтарды анықтай отырып, олардың ғылыми көзқарастарын өз жаңалықтарын дәйектеуге қолдана білген.

Жалпы, зерттеу жұмысында алынған ғылыми нәтижелердің негізделуі ғылыми, олардың шынайылық дәрежесі мен дәйектелу деңгейі диссертацияға қойылатын талаптарға жауап бере алады.

4. Докторанттың диссертациясында тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтижесі (қағидасы) қорытындысының жаңалық дәрежесі.

Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының ішкі және сыртқы саясаты тарихын кең көлемде саралау арқылы, ізденуші бірқатар жаңа қорытынды тұжырымдар жасады. Оның жаңашылдық деңгейін төмендегідей көрсету орынды:

Бірінші нәтиже жаңа. Диссертациялық жұмысқа қатысты нақты тұжырымдар ізденушінің тиісті тарихи деректерден ой-қорытындыларды түйіндеуіне арқау болғаны айғақталған;

Екінші нәтиже жаңа. Көптеген кеңестік дәуірдегі тарихшылардың зерттеулері таптық көзқарас бойынша жазған. Ал, диссертант ол дәуірдегі зерттеулерге сол кездегі идеологияның әсерін ескере отырып, оларды жаңа ғылымының теориясы мен методологиясы арқылы саралап негіздеген;

Үшінші нәтиже жаңа. Докторант алыс шетелдік ғалымдардың еңбектерін өз ғылыми жұмысында қарастырылып, олардың негізгі тұжырымдарына тарихнамалық тұрғыдан талдау жасау арқылы өз көзқарастарын дәйектеген.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігінің бағалануы.

Ақынова Айгерим Пернебековнаның «Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының ішкі және сыртқы саясаты (IV-VII ғғ.)» атты тақырыпта талқылауға ұсынылып отырған диссертациялық жұмысын дербес орындалған ғылыми еңбек болып табылады. Жұмыстың мақсаты мен міндеттері дұрыс айқындалып, жүйелі түрде тиянақты шешім тапқан. Ізденушінің қол жеткізген ғылыми нәтижелері мен тұжырымдары тақырыпты жоғары деңгейде ашуға мүмкіндік берген. Зерттеу жұмысы логикалық және мазмұндық тұрғыдан үйлесім тапқан және ішкі бірлігі өте жоғары, толық аяқталған іргелі зерттеу жұмысы болып табылады.

6. Докторанттың алған нәтижелерінің тиісті өзекті мәселені, теориялық немесе қолданбалы міндетті шешуге бағытталуы.

Диссертациялық зерттеу жұмысында ұсынылған негізгі қортындылар мен тұжырымдарды, отандық гуманитарлық және қоғамдық ғылымдар саласындағы мамандардың қолдануына жарайды. ЖОО-дағы оқытушылар мен зерттеушілердің ғылыми зерттеу жүргізуде, жоғары деңгейде маман даярлауда тарих, халықаралық қатынастар, тарихнама және деректану

мамандықтары бойынша арнайы курстар оқытуға, оқулықтар мен оқу құралдарын жазуға пайдалануға септігін тигізеді.

7. Диссертациялық жұмыстың ғылыми нәтижесінің, тұжырымдары мен қорытындысының жариялануына растама.

Диссертациялық зерттеу еңбегінің негізгі қорытындылары мен нәтижелері елімізде, сондай-ақ алыс және жақын шетелдерде өткізілген халықаралық ғылыми-теориялық, ғылыми-тәжірибелік конференциялар материалдарының жинақтарында 5 мақала жарияланды. ҚР БҒМ Білім және Ғылым саласындағы бақылау комитеті тарапынан бекітілген отандық журналдарда 4 мақала жарық көрді. Сонымен қатар, зерттеу тақырыбына сай «Scopus» базасына енген басылымда 2 мақала жарияланған. Жалпы, 11 жарияланым жарық көрген.

8. Диссертация мазмұнындағы және рәсімдеуіндегі кемшіліктер.

Жалпы алғанда, диссертациялық жұмыстың аталған ғылыми құндылығымен бірге төмендегідей ескертпелер мен ұсыныстар бар:

Біріншіден, жұмыста кеңес тарихшыларының методологиялық кемшіліктерін кеңірек айтып өтуге болар еді.

Екіншіден, зерттеу жұмысында Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының ішкі және сыртқы саясатына көбірек салыстырма жасау жұмыстың құндылығын одан әрі арттырар еді.

Дегенмен, бұл айтылған сын ескертулер мен ұсыныстар диссертациялық жұмыстың ғылыми құндылығына нұқсан келтірмейді.

9. Диссертацияның «Ғылыми дәрежелер беру ережелерінің» талаптарына сәйкестігі.

Диссертациялық зерттеу жұмысының тақырыбына мазмұны толықтай сай келеді, тақырып толық ашылған, жұмыстың мақсаты мен міндеттері толық орындалған. Жұмыстың ғылыми жаңалықтары мен нәтижелері, қорғауға ұсынылған тұжырымдары өзара байланысты. Диссертацияның құрылымында ішкі логика жақсы сақталған, жұмыстың мазмұнында ғылыми жүйелік пен тұтастық зерттеудің талапқа сай орындалғанын көрсетеді.

Акынова Айгерим Пернебековнаның «6D020300 –Тарих» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін дайындаған «Халықтардың Ұлы қоныс аудару кезеңіндегі Византия империясының ішкі және сыртқы саясаты (IV-VII ғғ.)» тақырыбына жазылған диссертациялық зерттеу жұмысының мазмұны мен рәсімделуі ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті талаптарына толық сәйкес. Осыған орай, Акынова Айгерим Пернебековна «6D020300 –Тарих» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға толығымен лайық деп жалпы тарих маманы ретінде санаймын.

Ресми рецензент:

Кұрманғазы атындағы

Қазақ Ұлттық Консерваториясының

Әлеуметтік-гуманитарлық пәндер

кафедрасының доценті, т.ғ.к.

Т.М. Айдос